

Бадалова Т. Г.,
ад'юнкт кафедри
кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Федченко В. М.,
професор кафедри кримінального
процесу Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ КПК УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЗАЛУЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЧА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ

З моменту проголошення незалежності України 24.08.1991 р. наша країна обрала європейський вектор розвитку. Починаючи з 2012 року наша країна розпочала свій шлях змін в законодавстві та 13 квітня 2012 року законом України набрав чинності Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) [1]. Новим КПК України передбачено 44 главу щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) [1]. Але за 12 років чинності КПК України під час здійснення процесу екстрадиції виникають ряд проблемних питань серед яких також питання, пов'язані з залученням перекладачів. Так, Конвенцією з прав людини та основоположних свобод, ратифікованою Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р., у п. 1 (е) ст. 6 передбачено право обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення на справедливий суд та отримання безоплатної допомоги перекладача у випадку, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею [2]. Відповідно до вимог ч. 3 ст. 29 КПК України слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом [1]. Чіткого визначення поняття «перекладач» у нормах кримінально-процесуального закону не міститься та до теперішнього часу не створено окремого органу, який міг надавати необхідних перекладачів для правоохоронних органів України і здійснював переклад процесуальних документів юридичного напрямку. Також слід зазначити, що наразі в Україні також не існує експертного органу з перевірки кваліфікації таких перекладачів

окрім вищих учбових закладів, які здійснюють випуск таких спеціалістів.

Скрябіним О.М. у своєму дослідженні наведено досвід залучення перекладачів Федеративної Республіки Німеччини та Республіки Польща [3]. Вказаним автором наведено, що в ФРН перекладачі складають іспити при торгово-промислових палатах відповідних земель і призначаються дача, що має власну іменну печатку (штемпель) – вельми престижне звання. Присяжний перекладач перекладає в судах, нотаріальних конторах, в поліції, рацсі й відомствах, які відповідають за прописку й реєстрацію населення. Офіційні установи на території Німеччини не визнають переклади, зроблені іноземними фірмами, будь то переклади з російської, англійської, французької, арабської чи іншої мови. Присяжний перекладач, як і нотаріус, несе особисту відповідальність за шкоду, заподіяну в результаті вчинення ним посадових помилок, і його трудова діяльність строго регулюється межами посадових обов'язків [3].

У Республіці Польща питання підбору перекладача врегульовані розпорядженням міністра юстиції від 8 червня 1987 г. «Про судових експертів і перекладачів». Цим розпорядженням голові суду надано право складання спеціальних списків експертів і перекладачів, з яких вони вибираються судом для виконання обов'язків по конкретній справі. Перекладачі підбираються за відповідними мовами й мовою глухонімих і вносяться в список за погодженням з установою, де вони працюють постійно; термін їх перебування в списку не визначений (експерти вносяться в список на п'ятирічний термін). Крім відповідності певним професійним вимогам, кандидати, яких вносять до списку, повинні бути громадянами Польщі не молодше 25 років і мати повну правоздатність і дієздатність. Нагляд за діяльністю експертів і перекладачів покладено на голову відповідного суду на посаду судами [3].

Таким чином досвід наведених країн відповідає вимогам «Гаазької конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, від 5 жовтня 1961 року», якою передбачено засвідчення офіційних документів за допомогою «апостілю» [4].

Визначення «апостілю» наведено на електронному ресурсі Міністерства Юстиції України та зазначено, що апостіль – це спеціальний штамп, який проставляється на офіційних документах, що надходять від держав – учасниць Конвенції. Він засвідчує справжність підпису особи під документом і автентичність відбитку печатки або штампа, яким скріплено відповідний документ [5].

Якщо розглядати досвід країн колишнього СНД, якими також ратифіковано вимоги «Гаазької конвенції 1961 року» то такі країни як: Республіка Вірменія, Республіка Казахстан та Азербайджанська Республіка мають окремі органи правоохоронної системи, які відповідають за здійснення перекладу процесуальних документів.

Аналізом чинного КПК України встановлено, що до особи перекладача висунуто загальні вимоги та досі не надано процесуального статусу та § 5 КПК

України перекладача віднесено до інших учасників кримінального провадження на рівні з адвокатом, експертом і спеціалістом [1]. Отже, ст. 68 КПК України передбачено, що разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача) та права і обов'язки перекладача [1].

Найчастіше перекладача залучають під час процесу екстрадиції для здійснення усного та письмового перекладу офіційних документів до компетентних органів іноземних держав. Ст. 23 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. передбачено, що документи, які подаються, складаються мовою запитуючої або запитуваної Сторони. Запитувана Сторона може вимагати переклад на одну з офіційних мов Ради Європи, яку вона визначає на свій розсуд [6]. Нажаль пошук відповідного компетентного перекладача якому також надано право засвідчення перекладу спеціальним штампом займає достатньо багато часу, а у деяких випадках пошук такого перекладача взагалі не дає ніякого результату. Такі обставини призводять до порушення строків підготовки екстрадиції 10 діб (ч. 4 ст. 575 КПК України) [1] а іноді і взагалі зриву процесу екстрадиції, що призводить до порушення вимог Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. та невиконання договірних відносин між Сторонами.

Існують ряд країн Європи, які вимагають звернення лише на офіційних мовах, серед таких: Держава Ізраїль, Королівство Іспанія, Італійська Республіка, Королівство Таїланд, Республіка Хорватія, Турецька Республіка. Мови цих країн дуже рідкісні, компетентних перекладачів з цих мов дуже мало тому і вартість перекладу на ці мови дуже затратна. Окремо слід наголосити про те, що нажалі постановою Кабінету Міністрів України № 710 від 11.10.2016 «Про ефективне використання державних коштів» не передбачено розрахункової статті, яка б передбачала витрати пов'язані з оплатою послуг перекладачів [7]. Звісно на практичному досвіді правоохоронні органи намагаються подолати дану проблематику шляхом проведення відкритого тендеру, який здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про публічні закупівлі» від 16.08.2022 та в якому беруть участь приватні компанії, яким надано ліцензію на здійснення такого перекладу [8]. Але процес проведення відкритого тендеру зовсім не вирішує проблеми, тому що сам процес відкритого тендеру не має строку його проведення та може проводитися рік і більше. Також з метою раціонального використання державних коштів перемогу в тендері як правило отримує саме та компанія, яка надає занижену вартість своїх послуг, що піддає сумніву якість самого перекладу та діяльність самої компанії. Також термін тендеру необмежений, а на підготовку матеріалів екстрадиції законом передбачено 10 діб. Підсумовуючи наведене, слід зазначити, що тендер не вирішує проблему оплати послуг перекладача.

На практичному досвіді з метою недопущення порушень вимог КПК

України та міжнародних договорів слідчі органи змушені самостійно вирішувати проблеми пошуку відповідних перекладацьких компаній та в більшості випадків здійснювати оплати за власні кошти чи з інших джерел, що в свою чергу призводить до випадків наявності корупційних ризиків. Згідно ст. 1 Закону України «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [9]. Отже, як бачимо заробітна плата – це винагорода за виконану роботу. Саме розглянуті обставини і призводять до порушення ч. 2 ст. 54 Закону України «Про запобігання корупції» з боку правоохоронних органів, бо саме за таких обставин вони просто вимушені здійснювати оплату за послуги перекладача за рахунок їх заробітної плати або інших коштів [10].

Також, згідно з ч. 2 ст. 54 Закону України «Про запобігання корупції» незаконне одержання від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошових коштів або іншого майна, нематеріальних активів, майнових переваг, пільг чи послуг за наявності підстав тягне за собою відповідальність відповідних посадових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування [10].

Слід розглянути також не менш важливий аспект співпраці з відповідними перекладацькими компаніями України, який пов'язаний з тим, що такі компанії співпрацюють онлайн з перекладачами по всій Україні, шляхом перенаправлення від сканованих копій документів за допомогою інтернет-ресурсів на електронну скриньку, а деякі взагалі користуються послугами пошти. В цьому випадку існує реальна загроза втрати документів, розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, таємницю досудового розслідування тощо (ст. 222 КПК України «Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування») [1].

Окрім цих фактів, залучення перекладачів у формі онлайн порушує вимоги п. 4 ст. 68 КПК України [1] щодо безпосереднього попередження перекладача про нерозголошення змісту перекладу відомостей досудового розслідування, а також в зазначеному випадку у правоохоронних органів немає

змоги з'ясувати у перекладача, які у нього стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідком (ч. 4 ст. 68 КПК України) [1] та перевірити його документи на право здійснення перекладу.

В умовах повномасштабного воєнного конфлікту всі наведені обставини ще більше ускладнюються у зв'язку з масовою міграцією населення України в тому числі і перекладачів.

Наведені порушення у подальшому значно ускладнюють процес видачі осіб (екстрадиції), адже головною умовою до екстрадиційних матеріалів є умова здійснення перекладу на мову Сторони, яка запрошує особу або до якої звертаються наші правоохоронні органи для видачі особи до України.

Підсумовуючи наведене слід зазначити, що до теперішнього часу

нажаль не внесено пропозицій, які б покращили умови здійснення перекладу екстрадиційних матеріалів.

На нашу думку необхідно враховувати досвід іноземних держав, прогалини в національному кримінальному процесуальному законодавстві та слід створити відповідний окремий орган в складі правоохоронних органів України, на який будуть покладені обов'язки надання перекладацьких послуг, які відповідають міжнародному стандарту. Розробити відповідний механізм врегулювання питань застосування перекладачів саме під час проведення процесу екстрадиції та внести зміни до 44 глави КПК України передбачивши статтю щодо перекладача під час здійснення процесу екстрадиції, в якій розкрити поняття особи перекладача, його процесуального статусу, прав, обов'язків та відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=208#w1_1 (дата звернення 20.11.2024).
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року» URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.11.2024).
3. Скрябін О.М. Окремі аспекти участі перекладача в кримінальному провадженні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки № 2. 2020 URL.: <https://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-2-2020/23.pdf> (дата звернення 20.11.2024).
4. Гаазька конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, від 5 жовтня 1961 року URL.: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%B0%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_\(1961\)#cite_note-1](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%B0%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_(1961)#cite_note-1) (дата звернення 20.11.2024).
5. Роз'яснення порядку реалізації положень Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів" URL.: https://minjust.gov.ua/m/str_2803 (дата звернення 21.11.2024).
6. Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення 20.11.2024).
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 710 від 11.10.2016 «Про ефективне використання державних коштів» URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.11.2024).
8. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення 22.11.2024).
9. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#n12> (дата звернення 22.11.2024).
10. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text=стаття+54#w2_1 (дата звернення 22.11.2024).